

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi

Prevention of Violence Against Women in Turkey in the Light of The Decisions of the
European Court of Human Rights

Esmâ Yağmur SÖNMEZ¹

Öz

Kadına yönelik şiddet, gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olmak üzere hemen tüm dünya ülkelerinde karşılaşılan hukuki ve sosyal bir problemdir. İnsanlık tarihi içerisinde kadınlara erkeğin birlikte yaşamaya başlaması kadar eski olan bu sorunla uluslararası alanda mücadele, Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin üye ülkelerin imzasına açıldığı 1980'den önceye götürülemez. Uluslararası alanda kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla yapılan çalışmalar ve konunun insan hakları ihlali boyutu ile ele alınması sonucunda ulusal düzeyde de hem sorumluluklar hem de konuya ilişkin farkındalıkta ciddi bir artış gözlenmektedir. Bu anlaşmalara taraf devletler, bu hak ve özgürlüklerin korunması açısından negatif ve pozitif yükümlülük altındadır. Türkiye’de kadının toplumsal konumunu yasal ve yapısal değişiklikler yoluyla iyileştirme ve geliştirme Cumhuriyet devrimlerinden beri kullanılan bir yöntem olsa da kayda değer mevzuat değişiklikleri Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde 2000’li yıllardan bu yana gerçekleştirilmektedir. AB uyum süreci kapsamında başta Anayasa olmak üzere hemen bütün temel kanunlarda toplumsal eşitliği gözetim ve koruyan aynı zamanda da kadına yönelik şiddeti sonlandırmaya yönelik köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri ile 2000’lerden beri yapılagelen mevzuat çalışmalarının kadına yönelik şiddeti önlemede ne derece etkili olduğu, AİHM’nde Türkiye aleyhinde açılan üç davanın incelenmesiyle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Şiddetin Önlenmesi, Kadın Hakları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İstanbul Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet

Abstract

Regardless of the level of development, violence against women is a legal problem encountered worldwide. The international struggle against this problem, which is as old as the beginning of living with men and women in human history, begins with the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, which was opened to the signature of member states in 1980. As a result of the efforts carried out to prevent violence against women, which deal with human rights violations internationally, an increase both in responsibilities and awareness is observed at the national level. Although improving the social position of women through legal and structural changes has been a method used since the Republican revolutions, significant legislation changes in Turkey have been carried out since 2000 under the Laws of the European Union Adjustment. Within the scope of the EU harmonization process, radical changes have been made in almost all basic laws, especially the Constitution, that provide and protect social equality and at the same time end violence against women. In this study, to what extent Turkey has been effective in the prevention of violence against women with its legislative regulations since 2000 due to the obligations of the international agreements, has been dealt with in the examination of three cases opened against Turkey in The European Court of Human Rights.

Keywords

Prevention of Violence, Women's Rights, European Court of Human Rights, Istanbul Convention, Violence Against Women

¹ **Sorumlu Yazar:** Esmâ Yağmur Sönmez (Arş.Gör.), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: yaniky@metu.edu.tr ORCID: 0000-0002-3898-0505

Arif: Sonmez, E. Y. (2020). Avrupa insan hakları mahkemesi kararları ışığında Türkiye’de kadına yönelik şiddetin önlenmesi. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 20, 1–17. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.658992>

1. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ULUSLARARASI MEVZUAT

Avrupa Konseyi tarafından yapılan ve İstanbul Sözleşmesi'nde yer alan resmi tanıma göre kadına yönelik şiddet, “ister kamusal alanda isterse özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir ve bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi ” olarak anlaşılmaktadır. (Avrupa Konseyi, 2011: 5) Bu yönüyle kadına karşı şiddet, hem kapsam hem de içerik olarak oldukça geniş bir insan hakları ihlaline işaret etmektedir. İlk bakışta fiziksel şiddeti akla getirirse de, kadına yönelik şiddet genel hatlarıyla fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet şeklinde sınıflandırılabilir. Durumun güncelliğini ve ciddiyetini belirtmesi açısından, Birleşmiş Milletler'in kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddeti günümüzdeki en yaygın, sürekli ve yıkıcı insan hakları ihlallerinden biri olarak ifade etmesi son derece önemlidir. (United Nations, 2018: 1)

Kadına yönelik şiddet, gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olmak üzere hemen tüm dünya ülkelerinde karşılaşılan bir hukuki ve sosyal problemdir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan 2013 raporuna göre, tüm dünyadaki kadınların yüzde 35'i erkeklerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine maruz kalmaktadır (World Health Organization, 2013: 2). Bu nedenden dolayı, kadına yönelik şiddetle mücadele için ulusal ve bölgesel çaptaki mücadelelerin yanı sıra uluslararası büyüklükte hukuki ve sosyal tedbirler alınması ertelenemez bir gerekliliktir. Söz konusu gereklilikten yola çıkarak çeşitli uluslararası anlaşmalar, konvansiyonlar, sosyal medya kampanyaları ile bu soruna yönelik farkındalığın artırılmasına çalışılmaktadır. Ne yazık ki, insanlık tarihi içerisinde kadınla erkeğin birlikte yaşamaya başlaması kadar eski olan bu sorunla uluslararası alanda mücadele, Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) üye ülkelerin imzasına açıldığı 1980'den önceye götürülememektedir.

Kaypak ve Kahraman'a göre en önemli boyutu, kadınların insan haklarının sağlanması, korunması ve geliştirilmesini, toplumda kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesine koşut bir olgu olarak kabul etmesi olan ve bu yönüyle yalnızca yasal ve biçimsel eşitlik değil, gerçek eşitlik talep edilen CEDAW Sözleşmesi (Kaypak ve Kahraman, 2016: 305), kadına yönelik şiddet konusuna değinilmemesi yönüyle eksiktir. Bu belgede kadına yönelik şiddete yer verilmemesi, 1980'lerde şiddet olaylarının yaşanmadığına değil, bu olayların daha çok aile içi bir mesele olarak görüldüğüne ve henüz yeterli farkındalık düzeyinin oluşmadığına dikkat çekmelidir.

Cinsiyete dayalı şiddetin doğrudan ele alındığı ilk belge için ise 1992 yılına kadar beklemek gerekecektir.

Bu minvalde, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’nce, 1992 tarihinde kabul edilen 19 No’lu Tavsiye Kararı son derece önemlidir. Bu karara göre, cinsiyete dayalı şiddet, “*kadınların, erkeklerle eşit olarak hak ve özgürlüklerini kullanmalarını ciddi şekilde engelleyen bir ayrımcılık biçimi*” olarak ifade edilmiştir. Kadına yönelik şiddetin farklı görünümüleri sıralanarak her birinin kadınların yaşamlarına olumsuz etkilerinin sayıldığı Kararda, kadının toplumsal yapıda erkekten aşağı konumlanmasına neden olan şiddetle mücadele için, taraf devletlere olumlu yükümlülükler yüklenmiştir (UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, 1992).

Bir sene sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi ise, kadına yönelik şiddet konusunda ilk uluslararası belge olma niteliğine sahiptir ve bu konuda bir dönüm noktasını oluşturur. Yukarıda yer verilen ve İstanbul Sözleşmesi’ne gelene kadar Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü gibi birçok farklı uluslararası kuruluş tarafından kullanılan kadına yönelik şiddet tanımı ilk olarak bu bildirme ile kayıt altına alınmıştır (United Nations, 1993). Yine aynı yıl, ‘kadının insan hakları’ kavramının literatüre girmesini sağlayan Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansında alınan bir kararla 1994 yılında İnsan Hakları Komisyonu’na “Kadına Yönelik Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları”nı tüm dünyada derinlemesine inceleme yapacak bir mekanizma kurulmuş ve bu mekanizma için özel Raportörler atanmıştır. (Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009: 12).

Yukarıda sayılan tüm bu uluslararası çalışmalara ek olarak, Avrupa Konseyi de 1990’lı yıllardan bu yana kadına yönelik şiddetle mücadele alanında çalışmalar yapmaktadır. Özellikle 2000’li yıllarda ivme kazanan bu çalışmalar neticesinde Avrupa Konseyi tarafından, kadına yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin önlenmesi ile bunlara karşı mücadele amacıyla, 2008 yılında üye devletlerin hükümet temsilcilerinden oluşan bir geçici komite kurulmuştur. (CAHVIO- Ad Hoc Committee for Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence) CAHVIO’nun, Aralık 2010’da Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen ve 11 Mayıs 2011’de İstanbul’da imzaya açılan Sözleşmenin taslak metnini tamamlaması üzerine bu Sözleşme imzaya açılarak 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (The Council of Europe, 2014).

Demirkır Ünlü’ye göre İstanbul Sözleşmesi sonunda tarafların amacı, kadına yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin yaşanmadığı bir Avrupa yaratmaktır (Demirkır Ünlü, 2012: 27-42). Moroğlu’na göre ise Sözleşme’nin önemi, tüm ilgili kurum ve kuruluşları etkili işbirliğine davet edilirken sivil toplumun da bu sürece dahil edilmesinden ileri gelmektedir. Ayrıca, bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olarak mali kaynak ve insan kaynakları tahsisinin önemi de Sözleşme’de ayrıca vurgulanmaktadır (Moroğlu, 2012: 57).

Uluslararası alanda kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmalar ve konunun sosyal boyutundan çok insan hakları ihlali boyutu ile ele alınması sonucunda

ulusal düzeyde de hem sorumluluklar hem de konuya ilişkin farkındalıkta ciddi bir artış gözlenmektedir. Bu anlaşmalara taraf devletler, bu hak ve özgürlüklerin korunması açısından negatif ve pozitif yükümlülük altındadır. Diğer bir deyişle, devletlerin bu anlaşmaları ihlal etmekten kaçınmaları ve başkalarının ihlalinin de önüne geçmeleri gerekir. Buna göre, uluslararası alandaki çalışmaların en önemli sonuçlarından biri de devletlerin bu konuda üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirmek için gerekli adımları atma zorunluluklarıdır. Bu noktada, artık devletler kadına karşı şiddetle mücadele konusunda ulusal arzularından çok uluslararası ve bölgesel taahhütler tarafından yönlendirilmektedir. Devletlerin taahhütlerini yerine getirip getirmedikleri ve dönemsel gelişmelerin takibi ise farklı bölgesel ve uluslararası kontrol mekanizmalarını devreye sokmaktadır.

2. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ULUSAL MEVZUAT

Bu noktada, Türkiye’de kadına karşı şiddetle mücadele konusundaki mevcut durum ve bu durumun gerçekleştirilen hukuki düzenlemelerle paralelliği önem arz etmektedir. Maalesef ki genel anlamda toplumsal şiddet ve özele inildiğinde aile içi şiddet ile kadına yönelik şiddet Türkiye’deki en önemli sorunlar listesinin başında yer almaktadır. Ülkemizde 2014 yılında gerçekleştirilen “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” sonuçlarına göre: Kadınların yüzde 36’sı yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine, %12’si cinsel şiddete, %44’ü psikolojik şiddete ve %30’u ekonomik şiddete maruz kalmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 5). Bianet’in yıllık verilerine göre, erkekler 2017’de 290; 2016’da 261; 2015’te 284; 2014’te 281 ve 2014’ten önceki 5 yılda ise toplam 1134 kadını öldürdü. Bu kadınlar özellikle yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından öldürüldü. Yakın ilişkideki erkekler içerisinde ise en büyük yüzdeye eşler ve dini nikahlı eşler sahip (Bianet, 2018).

Bu rakamlar göz önüne alındığında, kadına yönelik şiddetle mücadele için toplumun tüm kesimlerini kapsayan ortak ve bütüncül bir çalışma gerektiği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, sağlıklı bir Türk toplumu oluşması açısından aciliyet arz eden bu mücadele kapsamında 2020 yılına kadar, aile içi, cinsiyetle ilgili ve organize şiddete bağlı yaralanma, sakatlık ve ölümlerin en az %25 oranında azaltılması hedeflenmiştir (Şahin, 2012: 42). Söz konusu hedeflere ulaşmada en önemli alan mevzuat değişiklikleri olmakla birlikte, bu değişikliklerin toplumsal farkındalığın, bireysel ve toplu eğitimin, ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğinin artırılması gibi alanlarla desteklenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde mevzuatta yapılan tüm düzenlemeler kozmetik değişikliklerden öteye geçemeyecektir.

Türkiye’de kadının toplumsal konumunu yasal ve yapısal değişiklikler yoluyla iyileştirme ve geliştirme Cumhuriyet devrimlerinden beri kullanılan bir yöntem

olsa da kayda değer mevzuat değişiklikleri Avrupa Birliği (AB) ile uyum yasaları çerçevesinde 2000’li yıllardan bu yana gerçekleştirilmektedir. Bu uyum süreci kapsamında başta Anayasa olmak üzere hemen bütün temel kanunlarda toplumsal eşitliği gözeten ve koruyan aynı zamanda da kadına yönelik şiddeti sonlandırmaya yönelik köklü değişikliklere gidilmiştir.

Anayasamızda temel olarak kadına yönelik şiddetle ilgili doğrudan bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte, söz konusu şiddetin temelinde yatan toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusunu ortadan kaldırmaya yönelik birçok maddede düzenlemeye gidilmiş ve eşitlik ilkesini güçlendirecek anayasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu değişikliklerin en önemlileri kronolojik olarak 2001 yılında ailenin korunması ve çocuk hakları başlıklı 41’inci ve Türk vatandaşlığına ilişkin 66’ncı maddelerde; 2004 yılında kanun önünde eşitlik başlıklı 10’uncu ve insan haklarına ilişkin konularda milletlerarası antlaşma hükümlerini öne çıkaran 90’ncü maddelerde; 2010 yılında ise yine Anayasa’nın 10’uncu maddesine eklenme şeklinde yapılanlardır.

Anayasa’da yapılan bu değişikliklere ek olarak, 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu ve 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu kapsamındaki düzenlemelerde de kadın erkek eşitliğini ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi için gereken tedbirlerin yasalarda yer almasını gözeten bir tutum sergilenmiştir. Yeni Türk Medeni Kanunu’nun temel prensibini ailede eşlerin her ikisinin de eşit hak ve sorumluluk sahibi oldukları ilkesinin oluşturması bu anlamda getirilen en önemli yeniliktir. Bu anlayışın yansımalarını Kanun’un 8’inci, 124’üncü, 149-151 arası maddeleri başta olmak üzere tamamında görmek mümkündür. Benzer şekilde Yeni Türk Ceza Kanunu’nda, töre saikiyle adam öldürmenin daha ağır cezalandırılması, kadınların intihara zorlanması gerçeği dikkate alınarak intihara zorlayan kişinin fail gibi cezalandırılması, kasten yaralama suçunun üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı işlenmesi halinde takibi şikayete bağlı olmaması ve daha ağır cezalandırılması gibi maddelerle kadına yönelik şiddete ilişkin cezaların caydırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır.

Bunların yanında, 14.01.1998 tarih ve 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’da 2007 yılında değişiklik yapılmasını öngören Kanun’a ek olarak, 2012 tarihinde yürürlüğe giren, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu son derece önemli bir yasal düzenlemedir. Kırbaş Canikoğlu’na göre 6284 Sayılı Kanun’un çıkarılma amacı, 4320 Sayılı Kanun’undaki eksiklik ve belirsizlikleri gidermenin yanı sıra uygulamadaki sıkıntıları da ortadan kaldırmaktadır. Ancak Kırbaş Canikoğlu, 6284 sayılı Kanun’un yapım aşamasında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kadın örgütleri ile sürekli etkileşim halinde olduğunun ve katılımcı bir şekilde ortaya çıkartılmış bir kanun olduğunun altını çizerken, söz konusu kanunun her yönü ile kadınların ihtiyaç ve taleplerine cevap verebilir olduğunu söyleyebilmenin zor olduğunu da vurgulamaktadır. (Kırbaş Canikoğlu, 2015: 370) Yine

de, 6284 sayılı Kanunla birlikte, 4320 sayılı Kanun'a göre kayda değer ilerlemeler yaşandığı da bir gerçektir.

Yaklaşık 20 yıldır yapılan bütün bu yasal değişikliklere rağmen, Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgusunun devam ettiği ve bu olgunun toplumun en büyük sorunlarından birini oluşturduğu gerçeğini yukarıda ifade edilen rakamlar açıkça ortaya koymaktadır. Farklı çalışmalarda defalarca ele alınan Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgusu ve bu durumun ulaştığı boyutun ciddiyeti bu çalışmada istatistikî veriler sunmaktan farklı bir yöntemle ele alınacaktır. Bu çalışma içerisinde, kadına karşı şiddet olgusu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) denetim organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde Türkiye aleyhine açılan davalar dikkate alınarak açıklanacaktır.

Bir başka ifade ile, Türkiye'nin taraf olduğu tüm uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri ile 2000'li yıllardan beri yapılagelen mevzuat değişikliklerinin kadınların günlük hayatlarında maruz kaldıkları şiddeti önlemede ne derece etkili olduğu, AİHM'ye Türkiye aleyhinde açılan üç farklı davanın incelenmesi yoluyla ele alınacaktır. AİHM'de görülüp karara bağlanan ve bu çalışma özelinde incelenecek olan Nahide Opuz/Türkiye, M.G./Türkiye ve Halime Kılıç/Türkiye davaları AİHS Madde 2 (Yaşama Hakkı), Madde 3 (İşkence Yasağı) ve Madde 14 (Ayrımcılık Yasağı) açısından değerlendirilecektir.

Kadına yönelik şiddet olaylarında AİHM tarafından verilen kararlar, İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girdiği Ağustos 2014 tarihine kadar hukukî bağlayıcılığı bulunan tek uluslararası araç idi (McQuigg, 2012: 957). Buna karşın, AİHS'de kadına yönelik şiddetle mücadelede özgü özel bir hüküm olmadığını belirtmek gerekir. Bu nedenledir ki, kadına yönelik şiddete ilişkin AİHM'de görülen davaların oluşturduğu içtihatlarda spesifik tanımlamalardan çok AİHS üyesi tüm devletlerin sözleşmenin tarafı olmakla korumak zorunda oldukları genel haklara atıf yapılmaktadır.

Söz konusu genel hükümlerin hangileri olduğu sorusuna ilişkin yapılan AİHM içtihat incelemesi sonucunda; yaşam hakkını düzenleyen AİHS Madde 2; işkence yasağını düzenleyen AİHS madde 3 ile ayrımcılık yasağını düzenleyen AİHS Madde 14 öne çıkmaktadır. AİHS Madde 2/1'e göre: "*Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemeye hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.*" Buna göre, tüm bireyler için yaşam hakkı esastır ve idam cezasının infazı dışında kalan hallerde yaşam hakkının kasten sona erdirilmesi kabul edilemez. Öte yandan yine aynı maddenin 2. Fıkrası ile 1. Fıkradaki ana kurala 3 istisnai durum eklenmektedir. Bunlar: "*Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması; bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme ile bir ayaklanma*

veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması” durumlarıdır. AİHS Madde 2/2’ye göre; tahdidi olarak sayılan bu durumlardan birinde, mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda ölüm meydana gelmiş olması, Madde 2/1’deki ana kuralın ihlaline neden olmuş sayılmaz.

AİHS Madde 3 ise Madde 2’nin aksine herhangi bir istisnai durum veya olaya yer vermeksizin işkenceyi yasaklamaktadır. “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz” denilen Madde 3 kapsamında AİHS’ye taraf ülkelere işkence yasağı konusunda herhangi bir yetki alanı tanınmamış ve son derece kesin bir ifade ile bireyin fiziksel ve zihinsel bütünlüğünün korunması amaçlanmıştır. Ayrıca, Madde 14 ile AİHS’de yer alan tüm hak ve özgürlükler için ayrımcılık yasağı getirilmektedir. Öyle ki; söz konusu Maddenin içeriğinde yalnızca duruma dayalı ayrımcılığın yasak olduğu ifade edilmekle kalınmamış, bu durumların neler olduğu tek tek sayma yoluyla gösterilmiştir. Bu minvalde, AİHS Madde 14’te cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir durumdan kaynaklanan ayrımcılığın kabul edilemez olduğu ifade edilmektedir.

3. AİHM ÖRNEK KARARLARI

3.1. Nahide Opuz/ Türkiye davası

Nahide Opuz kararı, AİHM’nin ilk kez bir ülkeyi kadına karşı şiddeti önlemede başarısız olduğu gerekçesi ile tazminat ödemeye mahkum etmesi ve cinsiyete dayalı şiddeti bir ayrımcılık biçimi olarak kabul etmesi yönüyle kadına yönelik şiddet vakaları için bir dönüm noktasıdır. Mahkeme’nin kararına göre, Sözleşme’ye taraf olan devletler, ev içi şiddete karşı etkili ceza yargılamalarını takip etme konusunda pozitif yükümlülük altındadır. Ayrıca, ev içi şiddet suçunun tekrarlanmasına karşı alınan tedbirler, uygulamaların yanı sıra yasal önlemlerle de güvence altına alınmalıdır. Mahkemenin Opuz Davasında verdiği kararlarla birlikte, kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet ve güç eşitsizliğine dayalı sistemik bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır. Bu sistematik sorunun temelinde ise ataerkil yapının özellikle hukuk sistemi ve emniyet güçlerine sirayet etmesi yer almaktadır.

Yarsuvat’a göre Nahide Opuz davası kararı ile AİHM hem ulusal hem de uluslararası hukuk açısından çok önemli bir karar vermiştir. Mahkeme bu kararıyla dünyadaki diğer uluslararası insan hakları mahkemelerinin bu yöndeki yorumlarını tamamlayıcı, destekleyici bir adım atmıştır. Bunun yanı sıra, Sözleşme’nin ihlal edilmesi neticesini doğuran olayın kanununun lafzı eksikliği değil, uygulanış şekli olduğunun altını çizerek, bu sorunun önlenmesinde kanun uygulayıcıların rolüne dikkat çekmiştir. Bu anlamda, kanunların salt meclisten geçirilmesinin üye devletler için bir reform, hükümetler için başarı sayılamayacağını ortaya koymuştur (Yarsuvat, 2009: 1).

Söz konusu olayda 1972 doğumlu Nahide Opuz ile annesi, Diyarbakır'da yaşamaktadır. Nahide, 1990 yılında annesinin yeni kocasının oğlu olan H.O. ile beraber yaşamaya başlamıştır ve 1995 yılında ise H.O. ile evlenmiştir. İlişkilerinin en başından itibaren sürekli olarak tartışma yaşayan çiftin arasındaki şiddet olayları 1995 ile 2002 arasında, Türk yargı ve emniyet güçlerine de intikal etmiştir. Üç çocuk sahibi olan Nahide ve annesinin uğradıkları şiddetin boyutu ve ciddiyeti farklı zamanlarda değişiklik göstermekle birlikte, en ağırları kocanın Nahide ile annesinin üzerine bilerek ve isteyerek araba sürmesi sonucu annenin; sonrasında yaşanan olaylardan birinde ise Nahide'nin yedi bıçak darbesi sonucu ciddi şekilde yaralanması ile sonuçlanan olaylardır. Her iki kadının bu vakaların sonucunda hayatlarını tehdit eden yaralara maruz kaldıklarına dair darp raporu mevcut olmakla birlikte, yalnızca ifadesi alınıp serbest bırakılan kocadan korkuları nedeniyle şikayetlerini geri çekmek zorunda kalmışlardır.

Durumu daha vahim hale getiren ise Nahide ile annesinin her yaşanan olay neticesinde adli makamlara ve emniyet güçlerine başvurmalarına rağmen, şikayetlerini geri çekmeleri konusunda bu otoritelerce ikna edilmeye çalışılmalarıdır. Kocanın yalnızca bu iki olay sonucunda para cezasına çarptırıldığı ve diğer olaylarda delil yetersizliği nedeniyle takipsizlik kararı çıktığı gerçeği de dikkate alındığında Nahide ile annesinin yaşadığı kadına karşı şiddet olaylarının yetkili makamların tolere edildiği açıktır. Nihayet bu süreç, 2002 yılında İzmir'e taşınmaya karar veren Nahide ile annesinin bulunduğu nakliye kamyonunun Nahide'nin kocası tarafından önünün kesilmesi ve annesinin damadı tarafından silahla öldürülmesi ile sonuçlanmıştır. Koca, 2008 yılında Türk mahkemelerince verilen kararlar, duruşma öncesi hapisteye geçirilen süre ve olaya ilişkin temyiz süreci içerisinde bulunulması nedeniyle serbest bırakılmıştır.

Bütün bu olaylar sonucunda Nahide Opuz AİHM'ye başvurarak, en başta, ev içi şiddetin yetkililer ve toplum tarafından hoş görüldüğünü ve ev içi şiddetin faillerinin cezasız kaldığını iddia etmiştir. Bu bağlamda, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na yaptıkları sayısız cezai şikayete rağmen, kendisini ve annesinin yaşamını ve esenliğini korumak için hiçbir koruyucu önlem alınmadığını belirtmiştir. Ayrıca başvuran Nahide Opuz, yerel makamların ölüm tehditleri karşısında tamamen pasif kaldığını ve annesi ile kendisinin can güvenliğinin korunması görevini yerine getirmediğini, onları kocasının insafına bıraktıklarını ifade etmiştir.

Bunun karşılığında Türk hükümeti savunmasında, Nahide ile annesinin şikayetlerini geri çektiklerinden bahisle saldırgan hakkında işlem yapılmasına engel olduklarını iddia etmiştir. Ayrıca, bahse konu tarihte yürürlükte bulunan ceza kanununa göre saldırganın aleyhinde başlatılan cezai işlemin takibinin başvuranın şikayetine bağlı olması ya da şiddet olayı sonucunda en az 10 günlük çalışamaz raporu sunulması gerekli olduğundan adli ve kolluk makamlarınca yapılan işlemlerin yasal olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bütün bu nedenlerle, söz konusu durumdaki delili yetersizliğine rağmen aile hayatına

müdahale edilerek karı kocanın ayrılmasının AİHS’nin 8. Maddesindeki aile hayatının korunması ilkesine aykırılık oluşturacağı iddia edilmiştir (European Court of Human Rights, 2009).

Tarafların sundukları belgeleri ve sözlü savunmalarını inceleyen AİHM, verdiği kararda, Nahide Opuz’un annesinin öldürülmesinin AİHS Madde 2’de yer alan yaşam hakkını ihlal ettiğine; başvuranın eski kocası tarafından işlenen aile içi şiddete karşı korunamaması bakımından işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığına ve bu durumda AİHS’nin 3. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Çok daha önemli bir karar ise bu iki maddenin ihlali ile durumun gereklilikleri bir arada incelendiğinde AİHS Madde 14 kapsamındaki ayrımcılık yasağının da söz konusu olayda ihlal edildiğidir.

Benzer bir şekilde Yarsuvat, Opuz-Türkiye kararındaki en ilginç ve başvuru sürecini takip eden hukukçular tarafından sürpriz olarak nitelendirilen sonucun, Mahkeme’nin AİHS Madde 14 kapsamında kadınlara karşı ayrımcılık yaptığı sonucuna varması olduğunu ifade etmiştir (Yarsuvat, 2009: 4). Arslan Öncü’nün yorumuna göre ise, Türkiye’de ev içi şiddete ilişkin istatistiki verilerin incelenmesi sonucunda AİHM, ev içi şiddetten etkilenenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu ve yargının da bu cinsiyet ayrımcılığını destekler kararlarda bulunduğu kanaat getirmiştir. Bu nedendir ki, AİHM, başvurucunun ve annesinin maruz kaldığı şiddetin kadına karşı ayrımcılığın bir biçimini teşkil eden toplumsal cinsiyete-dayalı şiddet olduğunu belirterek Madde 2 ve 3 ile bağlantılı olarak Madde 14’ün ihlal edildiğine karar vermiştir (Arslan Öncü, 2012: 18).

3.2. M.G. / Türkiye davası

Opuz kararını izleyen süreçte kadına yönelik şiddet nedeniyle AİHM’ye yapılan başvurular devam etmiştir. 2010 yılında AİHM’ye başvurusu yapılan M.G. /Türkiye davası da esas itibarıyla 2000’li yılların başından beri yapılan yapısal ve mevzuat değişikliklerinin uygulamada görülen eksikliklerinin altını çizmesi nedeniyle önemlidir. Davada, İstanbul’da yaşayan 1973 doğumlu M.G., evliliği boyunca eşinden gördüğü şiddet ile boşanma ve ardından devam eden süreçte de devam eden tehditlere rağmen yetkililerin kendisini yeterli şekilde korumadığına ilişkin şikayette bulunmuştur.

Bu noktada Mahkeme’nin özellikle eleştirdiği konu, yetkililerin M.G.’nin mağduriyeti ve şikayetleri karşısında takındığı pasif tutumdur. M.G.’nin kocası hakkındaki ceza yargılamasının şikayetin üzerinden 5 yıl 6 aydan uzun bir süre geçtikten sonra açılması ve AİHM’de dava görüldüğü sırada hala sürecin devam etmesi bu tutumun en önemli kanıtıdır. Daha da vahim olan durum ise M.G.’nin eşinden boşandığı tarih olan 24 Eylül 2007 tarihinden 6284 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 20 Mart 2012 tarihine kadar koruma önlemlerinden faydalanamamasıdır. Daha açık bir ifade ile, 6284 Sayılı Kanundan önce geçerli olan kanun hükümlerine göre, M.G.’nin

eski eş statüsü ile aile içi şiddet kapsamında sağlanan koruma tedbirlerinden faydalanması mümkün değildir ve bu nedenle mahkemelere defalarca yaptığı başvurulara rağmen yaşadığı şiddet olayları karşısında kendisine hukuki destek ve tedbir kararı sağlanamamıştır.

M.G. 18 Temmuz 2006 tarihinde Savcılığa verdiği ifadesinde, evlendiği tarih olan 1997 yılından beri şiddete maruz kaldığını ve artık dayanılmaz olan bu şiddet nedeniyle de evinden kaçtığını belirtmiştir. Adli Tıp Kurumunca hazırlanan detaylı raporda M.G.'nin şiddet nedeniyle uğradığı fiziksel zarar tespit edilmiş ve M.G. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'na sevk edilmiştir. Bu anabilim dalınca hazırlanan ve savcılığa sunulan rapora göre, M.G. yaşadığı şiddet olayları neticesinde kronik travma sonrası strese ve depresif bozukluklara maruz kalmıştır. Hakkındaki suçlamaları reddeden koca ise, 15 Aralık 2006 tarihinde sorgulanmış ve 22 Şubat 2012 tarihinde eşini yaralamaktan ceza almıştır.

Bu arada M.G. 31 Ağustos 2006 tarihinde boşanma davası açmış ve Aile Mahkemesinden koruma tedbirine karar verilmesi talebinde bulunmuştur. 24 Eylül 2007 tarihinde gerçekleşen boşanma sonunda çocukların velayet hakkı anne M.G.'ye verilmiş fakat çocuklar devlet koruması altında Çocuk Esirgeme Kurumu'na alınmıştır. Gerçekleşen boşanmaya rağmen eski kocasının kendisini ölümle ve şiddet uygulamakla tehdit etmesinin devamı üzerine M.G. 1 Kasım 2012, 10 Ekim 2013 ve 19 Haziran 2014 tarihlerinde Aile Mahkemesine başvurarak önleyici tedbirler alınmasını talep etmiştir. 6284 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra yapılan bu başvurular üzerine Aile Mahkemesi eski eşin M.G.'nin evine yaklaşmaması ve M.G.'yi herhangi bir iletişim kanalı ile rahatsız etmemesini içeren tedbir kararına hükmetmiştir. Bütün bu kararlara rağmen M.G.'nin çocukları ile birlikte sığındığı Mor Çatı kuruluştan tarafından 6 Mart 2014'te sunulan rapora göre, M.G. hala sürekli bir tehdit altında yaşamaktadır ve can güvenliğinden endişe duymaya devam etmektedir.

AİHM tarafından bu anlamda dikkat çekilen en önemli husus, yetkili kurumlarca verilen uzman raporlarında; mağdur M.G.'nin yaşadığı fiziksel sakatlıklar ve içinde bulunduğu psikolojik durum ile maruz kaldığı şiddet arasında doğrudan bir bağlantı bulunmasıdır. Öte yandan Mahkeme, 23 Kasım 2006 tarihinde hakkında tutuklama kararı çıkarılan kocanın Savcılık tarafından ancak 15 Aralık 2006 tarihinde sorgulandığından ve AİHM'de dava görüldüğü sırada hala beklemede olan ceza yargılamalarının ise 22 Şubat 2012 tarihinde başladığından bahisle işleyişi eleştirmektedir. Zira, şikayetin üzerinden yaklaşık beş ay geçtikten sonra yapılan sorgulama ile beş yıl altı ay sonra başlatılan ceza yargılamasının etkinlikten uzak olduğu açıktır.

Bu noktada Mahkeme, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nin Taraf Devleti olarak, ev içi şiddete ilişkin şikayetleri ele almak için gereken özeni gösterme ve soruşturmalar ile adli işlemlerin gereksiz gecikmeler olmaksızın gerçekleştirilmesini sağlamak için

gerekli tedbirleri alma yükümlüğü altında bulunduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, AİHM’e göre, mağdurun özel psikolojik, fiziksel ve/veya finansal güvensizlik ve kırılabilirlik durumunun dikkate alınması ve durumun olabildiğince hızlı bir şekilde değerlendirmesi ulusal makamların görevidir. Mahkeme’nin görüşüne göre, Türk hükümeti tarafından mağdurun şikayeti ile ceza yargılamasının başlaması arasında geçen uzun süreyi ve bu süredeki yetkili makamların pasif tutumunu açıklayan herhangi geçerli bir açıklama yapılmamıştır. Bu nedenle Mahkeme, yetkililerin cezai takibatı yürütme şeklinin taraf devletlerin AİHS Madde 3 kapsamındaki yükümlülüklerinin ihlalini oluşturduğunu tespit etmiştir.

AİHM ayrıca, psikolojik etkinin aile içi şiddetin önemli bir yönü olduğunu ve bu tarz olayların değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken önemli bir durum olduğunu tekrarlamaktadır. Bu noktada, M.G.’nin boşandığı tarihte yürürlükte olan kanuna göre, boşandıktan sonra aile içi şiddet kapsamında öngörülen koruma tedbirlerinden faydalanamaması da Mahkemece eleştirilmektedir. Bu konudaki eleştirinin en büyük kaynağı ise, M.G.’nin yıllar boyunca ulusal mahkemelere yaptığı başvurular ve içinde bulunduğu korku, savunmasızlık, kaygıya rağmen; herhangi bir devlet koruması sağlanmaksızın eski eşi tarafından devamlılık arz eden şiddet davranışları altında yaşamak zorunda bırakılmasıdır. Bütün bu durumlar birlikte değerlendirildiğinde, Mahkeme somut olayda AİHS Madde 3’ün Türkiye tarafından ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Bir başka açıdan, AİHS tarafı bir devletin kasıtlı olsun ya da olmasın kadınları aile içi şiddete karşı korumadaki başarısızlığı AİHS Madde 14’ün ihlali kapsamında değerlendirilmektedir. Kadınların herhangi bir devletin eşit koruma hakkını ihlal etmesi sonucunda ayrımcılığa maruz kalması bu değerlendirmenin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi’nin 3. maddesi kapsamında, “kadına yönelik şiddet” kavramı, insan haklarının ihlali ve kadınlara karşı bir ayrımcılık biçimi olarak anlaşılmaktadır. Mahkemece bu bağlamda değerlendirilen somut olayda, Türkiye’deki genel ve ayrımcı yargısal pasiflik, aile içi şiddete elverişli bir ortam yaratmaktadır.

Buna ek olarak, AİHM 6284 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadarki süreçte geçerli olan yasal çerçevenin boşanmış kadınlara eski eşlerinin şiddet içeren davranışlarına karşı bir koruma tedbiri sağlamadığını değerlendirmiş ve bu durumun da AİHS Madde 14 kapsamında ayrımcılık yasağının ihlalini oluşturduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme’nin bütün bu kararları bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye somut olaydaki Madde 3 ve Madde 14 ihlalleri nedeniyle M.G.’ye 19.500 Euro maddi tazminat ve 4.000 Euro masraflar için olmak üzere 23.400 Euro tazminat ödemeye mahkum edilmiştir.

3.3. Halime Kılıç/ Türkiye davası

28 Haziran 2016 tarihinde AİHM tarafından karara bağlanan Halime Kılıç/Türkiye kararı, Türkiye’nin Opuz davasından sonra kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda

gerekli mevzuat değişikliklerini yapmakla birlikte bu sorun ile yeterli derecede mücadele edemediğinin AİHM nezdindeki en son örneğidir. Mahkeme tarafından da dikkat çekildiği üzere, Türk hükümeti ve yetkili organları mevcut yasal düzenlemelerin etkili bir biçimde uygulanması konusunda yetersiz kalmaktadır ve bu nedenledir ki, söz konusu davada Türkiye tazminat ödemeye mahkum edilmiştir.

Bu davaya konu olan olay esas itibarıyla; Halime Kılıç'ın kızı yedi çocuk annesi Fatma Babatlı'nın, dört kez şikâyette bulunmasına ve üç koruma emri ile koruyucu tedbir kararı aldırmasına rağmen 7 Kasım 2008 tarihinde kocası tarafından silahla öldürülmüş olmasına ilişkindir. Koca bu olaydan sonra kendini yaralamış ve 13 Şubat 2009 tarihinde de ölmüştür. Mahkemenin kararına göre Türkiye'nin mahkumiyetinin temel nedeni; adli ve kolluk makamlarının tüm şikâyetler ve alınan tedbirlere rağmen şiddet davranışlarını sürdüren kocayı cezalandırmakta yetersiz kalması ve alınan önlemlerin yetkili otoritelerce etkili bir şekilde uygulanamaması neticesinde devletin kendi eliyle yarattığı şiddet ortamıdır.

Fatma Babatlı, 16 Temmuz 2008'de kocası hakkında bir şikâyette bulunmuş ve yedi çocuğu ile kendisinin kocası tarafından defalarca saldırıya uğradığını söylemiştir. Bu nedenle, kendisinin ve çocuklarının hayatlarından endişe duyduğundan bahisle, 4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu kapsamında öngörülen koruma tedbirlerinin uygulanmasını ve kocasının evden uzaklaştırılmasını talep etmiştir. Fatma Babatlı'nın bu talebi üzerine 18 Temmuz 2008 tarihinde Aile Mahkemesi tarafından kocanın evden uzaklaştırması ve karısına yönelik herhangi bir şiddet davranışında bulunmamasına yönelik tedbir kararı verilmiştir. Ancak 6 Ağustos 2008 tarihinde tebliğ edilen bu kararda ayrıca, mahkeme kararlarına uyulmamasının hapis cezasına yol açacağını belirtmiştir. Buna rağmen, Fatma Babatlı Temmuz ve Ekim 2008'de, aile içi şiddet konusunda başka bir şikâyette daha bulunmuş ve Aile Mahkemesi iki kez daha tedbir kararı almıştır. Savcılığın tutuklama talebini reddeden Sulh Ceza Mahkemesi de kocanın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

Ev içi şiddet bağlamında alınan koruma önlemlerinin tehlikeli bir duruma hızla cevap vermek üzere tasarlanması amacına aykırı olarak, söz konusu olayda alınan tedbir kararlarından ilki ancak 19 gün, ikincisi ise 8 hafta sonra kocaya tebliğ edilmiş ve bu iki karar arasında Fatma Babatlı yeniden şiddete maruz kalmıştır. Bu nedenledir ki, AİHM somut olayda AİHS Madde 2 kapsamındaki yaşam hakkının ihlal edildiği kanaatine varmıştır. Mahkeme'ye göre, Türk yetkililerin durumun gerektirdiği ivediliğin aksine, görevlerini yerine getirme konusundaki önemsemez tavrı, Fatma Babatlı'yı kocasının şiddeti karşısında kaynak ve korumadan yoksun bırakmış ve bir anlamda devlet otoritelerinin şiddet davranışına göz yumduğu düşüncesini doğurmuştur.

Koruma önlemlerinin etkinliğinin yalnızca uygun kontrol mekanizmaları ile garanti edilebileceğini tespit eden AİHM'de Madde 2'deki yaşam hakkının ihlal edildiği

kanaatini oluşturan durumlardan birisi de, iki adet bıçağa sahip kocanın arz ettiği tehlike göz önüne alınmaksızın Cumhuriyet Savcısı’nın bu kişinin gözüne alınması için polise ifade vermesini beklemesidir. Ayrıca, Cumhuriyet Savcısı’nın tutuklama talebi; kocanın gösterdiği şiddet ile oluşturduğu tehlike göz önüne alınmaksızın ve Fatma Babatlı’nın ölüm riski ile yeniden şiddete uğrama riski değerlendirilmeksizin Sulh Ceza Mahkemesi hâkimi tarafından reddedilmiştir.

Yine AİHS Madde 2’ye aykırı olarak, aile mahkemesi tarafından verilen emirlerin üzerinde caydırıcı bir etkisi olmadığı açıkça görülen koca, Fatma Babatlı’nın hayatını korumak için herhangi bir pratik önlem olmaksızın serbest bırakılmıştır. Bu nedenle, hem savcı hem de hâkim ev içi şiddete elverişli iklim yaratma hususunda eş derecede sorumludurlar. Bunlara ek olarak, alınan tedbir kararına uyulmaması sonucunda kişinin gözüne alınması öngörülen 4320 Sayılı Kanun’un aksine, Fatma Babatlı’nın kocası hakkında bu konuda hiçbir etkili kovuşturma yapılmamıştır. Tüm bu yaşananlar bir arada değerlendirildiğinde, kocanın yargı makamlarınca alınan tedbir kararlarına uymamasının cezalandırılmaması bu kararların etkinliğini azaltmış ve kocada herhangi bir cezai yaptırıma maruz kalmaksızın eşine şiddet uygulayabileceği fikrine neden olmuştur.

Mahkeme ayrıca, olayların meydana geldiği dönemde Türkiye’de mevcut olan kadın sığınma evlerinin çok az sayıda olduğunu tespit etmiş ve Fatma Babatlı’nın yedi çocuğu olması nedeniyle kadın sığınma evlerine kabul edilmediği şikayetine rağmen yetkili makamların bu kişinin ihtiyaçlarına uygun bir kuruluş bulmaya çalışmadıklarını gözlemlemiştir. AİHM’ye göre, kişilerin özel durumlarını göz önünde bulundurmamak suretiyle kendilerine uygun bir kuruluş belirleyerek, durumu en kısa sürede değerlendirmek ulusal makamlara ait bir görev olmasına rağmen, somut olayda bu görev yerine getirilmemiştir. Tüm bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, AİHM, Türkiye’nin AİHS Madde 2 kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediği sonucuna varmıştır.

AİHM ayrıca, Fatma Babatlı’nın kocası tarafından tekrar tekrar ölümle tehdit edildiğinin ve aşağılandığının altını çizerek, yetkili makamların da her defasında bu durum hakkında uyarıldığını belirtmiştir. Fakat ne yazık ki adli ve kolluk makamları Fatma Babatlı’ya etkili bir korumanın sağlanması ve kocaya gereken ceza tedbirlerinin uygulanması konusunda başarısız olmuşlardır. Mahkeme’nin görüşüne göre, bu cezasızlığın ve kadına etkili bir koruma sağlanmamasının nedeni, Türk yetkililerin aile içi şiddet olaylarının ciddiyetini ve bu şiddetin mağdurlarının çaresizliğini kasıtlı olarak reddetmeleridir. Bu nedenle Mahkeme, mağdurun kocasının şiddeti ile karşı karşıya kaldığında kaynak veya koruma olmadan bırakılmasının kabul edilemez olduğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak, Opuz davasındaki sebeplerin somut dava için de geçerli olduğunu belirten AİHM, Türkiye’yi AİHS Madde 2’nin yanı sıra Madde 14’teki ayrımcılık suçunun da işlenmesinden dolayı mahkum etmiştir. Türkiye’nin başvurana 65.000 Euro manevi tazminat ödemesine hükmetmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, ilk olarak kadına yönelik şiddetin genel geçer tanımına yer verilmiş, sonrasında ise dünyadaki ve Türkiye'deki mevcut durum istatistiki verilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Takip eden bölümlerde ise, kadına yönelik şiddetle mücadelede yaşanan mevzuatsal gelişmelere yer verilerek öncelikle uluslararası sonrasında Türk ulusal mevzuatındaki gelişmeler kronolojik sırayla ele alınmıştır. Çalışmanın belkemiğini oluşturan bölümde ise uluslararası ve ulusal mevzuatta yaşanan tüm gelişme ve ilerlemelere rağmen, Türkiye'nin AİHM nezdinde mahkumiyeti sonucunu doğuran davalardan üçü örnek olarak incelenmiştir. Bu mahkumiyet kararları genel olarak, Türkiye'nin kadına yönelik şiddet olaylarında AİHS Madde 2'deki yaşam hakkı, Madde 3'teki işkence yasağı ve Madde 14'teki ayrımcılık yasağı ilkelerini korumak için gerekli tedbirleri almamasından kaynaklanmaktadır.

Yapılan tüm mevzuatsal çalışmalara ve gelişmelere rağmen en temel insan haklarından biri olan yaşam hakkının bile AİHS tarafı bir ülke olan Türkiye tarafından korunamamasının temelinde, ataerkil toplum yapısı tarafından tekrar tekrar üretilen kültürel değerler olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifade ile, Türk toplumunda yerleşik toplumsal cinsiyet eşitsizliği kültürel kodları değişime uğramadığı süreçte yapılan mevzuat değişikliklerini uygulamakla sorumlu olan adli ve kolluk makamların görevlerini layıkıyla yerine getirmesi ve bu yolla kadına yönelik şiddetle mücadele edilmesi yalnızca ütopyadır.

Bu bağlamda, dünyadaki hemen bütün ülkeleri yakından ilgilendiren kadına yönelik şiddet olgusu, temelinde, ciddi bir insan hakkı ihlalidir ve bu ihlalin ortadan kaldırılmasının yegane yolu meselenin tek başına değil, ataerkil yapının dikte ettiği değerlerle mücadele yoluyla ve toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde ele alınmasıdır. Ayrıca, devletlerin taraf oldukları uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirip getirilmediğinin denetlenmesi ve yerine getirilmediği takdirde uygulanacak ceza mekanizmasının işletilmesini mümkün kılan uluslararası düzenlemeler söz konusu sorunla mücadelede son derece önemlidir.

Bu noktada öne çıkan AİHS her ne kadar insan haklarını bütüncül olarak ele alan ve kadının insan hakları perspektifinden hazırlanmamış bir sözleşme olsa da AİHM tarafından geliştirilen içtihatlar dikkate alındığında AİHS maddelerinin kadına yönelik şiddetle mücadele amacına özgülendiği bir sistem dikkat çekmektedir. Bu sistem içerisinde Opuz/ Türkiye davası ile başlayan ve ilerleyen süreçte diğer davalarda da uygulama alanı bulan Madde 14 son derece önemlidir. Bu madde dikkate alınarak verilen AİHM kararlarının önemi, kadına yönelik şiddetle ayrımcılık arasında ayrılmaz bir bağ kurulmasından ileri gelmektedir.

AİHM kararlarının kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda özel alan-kamusal alan ayrımının aşılmasına sağladığı katkı da dikkate değerdir. Bu anlamda, kadına

yönelik şiddetin önemli bir kısmının özel alanlarda ve özel hukuk kişilerince işlendiğini dikkate alan AİHM, devletin özen yükümlülüğüne vurgu yapmaktadır. Bu yükümlülüğe göre devlet, herhangi bir özel hukuk kişinin kadına yönelik şiddete yol açan eylem ve/veya ihmallerini önlemek, soruşturmak, yargılamak, cezalandırmak ve onarmak için gereken tüm tedbirleri almakla sorumlu turulmuştur. AİHM’ye göre, bu eylem ve/veya ihmallerin kamusal veya özel alanda gerçekleştirilmesinin devletin sorumluluğuna herhangi bir etkisi yoktur. Konusu kadına yönelik şiddet olan AİHM kararlarına göre, bu sorumluluğu yerine getirmeyen taraf devletler tazminata mahkum edilebilmektedir.

Konuya Türkiye özelinden yaklaşıldığında, iç dinamiklerden çok uluslararası gelişmelerin yarattığı baskının bir eseri olarak ortaya çıkan 6284 Sayılı Kanun, eski 4320 Sayılı Kanun’daki birçok eksikliğin giderildiği ve önemli gelişmeler doğuran bir mevzuat çalışmasıdır. Buna karşın, Kırbaş Canikoğlu tarafından özellikle altının çizildiği üzere, bu Kanun’un çıkartılmasından yaklaşık bir yıl önce taraf olunan İstanbul Sözleşmesi ile karşılaştırıldığında, birçok eksikliği de barındırmaktadır. Özellikle, kasıtlı susmanın olduğu şiddet-toplumsal cinsiyet eşitsizliği ilişkisinin varlığı bu Kanun hakkında ileriye yönelik olarak yapısal adımların sağlıklı bir biçimde atılacağı konusunda soru işaretlerine sebep olmaktadır (Kırbaş Canikoğlu, 2015: 376). Kanun’un diğer bazı önemli eksiklikleri, Sözleşme’de bulunan tazminat hükmünün Kanun’da yer almaması ile şiddetin kapsamını daraltan ve ataerkil devletin aile içi işlere karışmama tutumunu destekleyen “aile içi şiddet” ifadesinin Kanun’un adında ve metninde “ev içi şiddet” ifadesine tercih edilmesidir.

Bu konuda bir başka dikkat çekilmesi gereken nokta ise, Aile Mahkemeleri tarafından verilen önleyici ve koruyucu tedbirlerin uygulanmasında karşılaşılan sorunlarla nasıl mücadele edileceğidir. Yalnızca yukarıda incelenen üç örnek davada bile görüleceği üzere, mahkemeler tarafından verilen tedbir kararları, kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadınlara en temel hakları olan yaşam hakkının Türk devletince sağlanmasında yetersiz kalmaktadır. Alınan tedbir kararlarının nasıl uygulanacağı konusunda özellikle bazı koruyucu tedbirlerin icra makamı olan kolluk kuvvetlerinin yeterli donanımına, ilgi ve bilgiye sahip olması; karar sonrası kadınların yaşamlarına daha iyi koşullarda devam edebilmeleri için sağlanacak barınma, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin nasıl düzenleneceği gibi hususlardaki düzenlemeler bu koruyucu tedbirlerinin etkinliği için gerekli çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu çerçeveye olmaksızın mahkemelerce verilecek kararlar, bir kağıt parçasından daha üst değer kazanamayacaktır.

Polis Akademisi tarafından hazırlanan ayrıntılı rapora göre, koruyucu ve önleyici tedbirlerle ilgili sorunun bir parçası da izleme, değerlendirme ve takibin yapılmamasından kaynaklanan ve muhatabın hangi kurum/kuruluş olacağı konusunda uygulamada yaşanan sorunlardır. Ayrıca, vaka özelinde ayrıntılı bir değerlendirme yapılmaksızın bütün vakalara aynı tedbirlerin uygulanması, uygulamada en çok karşılaşılan sorundur.

Bu anlamda, izleme, değerlendirme ve takip konusunda yetkili ve görevli kuruluşların mevzuatsal düzlemde belirlenmesi ve vaka özelinde tedbir kararı alınması uygulamasının başlatılması sorunla mücadelede yol alınmasına katkıda bulunacaktır. Aile içi ve kadına karşı şiddetle mücadelede aktör olarak yer alan kurumlar arasında ortak bir veri tabanı oluşturulması da sorunların sağlıklı olarak tespit edilip, çözüm önerisi geliştirilebilmesi için yapılması gerekenlerdendir (Polis Akademisi Başkanlığı, 2016: 63).

Sonuç olarak, genelde aile içi şiddet ve özelde kadına yönelik şiddetle mücadelede yalnızca hukuk alanında alınacak önlemler ve yapılacak ilerlemeler yeterli değildir.

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de yapılması gereken ilk iş; kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali ve fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel sonuçları da olan ciddi bir toplum sorunu olduğunun kabul edilmesidir. Sonrasında ise, toplumun tüm kesimlerini kapsayan, ataerkil kültürel değerleri değiştirip dönüştürecek ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edecek çalışmalar yapılmalıdır. Şiddetin ne olduğu ve olumsuz etkileri konusunda yaratılacak bu toplumsal bilinçlendirme çalışmaları, devletlerin yetkili organları ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinin bir sonucu olmalıdır.

Teşekkür: Bu makalenin yayınlanması için beni teşvik eden ve destekleyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hamdi Gökçe Zabunoğlu’na sonsuz teşekkürler.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgement: I would like to thank my dear professor Assist. Prof. Dr. Hamdi Gökçe Zabunoğlu, who encouraged and supported me for the publication of this article.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele.pdf> (Erişim Tarihi: 30.10.2019)

Arslan Öncü, G. (2012). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sisteminde kadına karşı aile içi şiddet olgusu ve bununla mücadele araçları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 32(2) 1-37.

Avrupa Konseyi. Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. <https://rm.coe.int/1680462545> (Erişim Tarihi: 30.10.2019)

- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2007-2010. Ankara: KSGM Yayınları.
- Bianet: Erkek Şiddeti Çetelesi. <http://bianet.org/kadin/bianet/133354-bianet-siddet-taciz-tecavuz-cetelesi-tutuyor> (Erişim Tarihi: 30.10.2019)
- Demirkır Ünlü, M. Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet, İstanbul Sözleşmesi’nin (kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye dair avrupa konseyi sözleşmesi) ulusal hukuk açısından değerlendirilmesi, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Edwards, A. Violence against women under international human rights law. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaypak, S. & Kahraman, M. (2016). Türkiye’de kadının insan hakları ve anayasal yansımaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 298-315.
- Kırbaç Canikoğlu, Seher: “Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat”, Ankara Barosu Dergisi, 3, 2015, s. 357-378.
- Mcquigg, R. J. (2012). What potential does the council of Europe convention on violence against women hold as regards domestic violence. *The International Journal of Human Rights*, 16(7), 947-962.
- Moroğlu, Nazan: Kadına ve Aile İçi Şiddete Son Vermek İçin El Ele, CM Basım Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Polis Akademisi Başkanlığı: Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016.
- Subaşı, N. & Akın, A. Kadına yönelik şiddet: nedenleri sonuçları”, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf, (Erişim Tarihi: 30.10.2019).
- The Council of Europe: İstanbul Convention. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/cahvio> (Erişim Tarihi: 01.11.2019)
- Un Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW): CEDAW General Recommendation No. 19: Violence against women. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm> (Erişim Tarihi:01.11.2019)
- United Nations: Declaration on the elimination of violence against women. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (30.10.2019)
- United Nations. Spotlight initiative to eliminate violence against women and girls. http://www.un.org/en/spotlight-initiative/assets/pdf/Spotlight_Overview.pdf (Erişim Tarihi: 30.10.2019)
- World Health Organization: “Global and regional estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non- partner sexual violence” http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 01.11.2019)
- Yarsuvat, E. “AİHM’nin Opuz - Türkiye Kararı ve Çıkarılması Gereken Dersler”, <https://docplayer.biz.tr/23026641-Aihm-nin-opuz-turkiye-karari-ve-cikarilmasi-gereken-dersler.html> (Erişim Tarihi: 01.11.2019)

